

KRÓNIKA

LIEBER EVA KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Kiállításról kiállításra láttuk képeit mind a vásárhelyi őszi, mind a szegedi nyári tárlatokon. Megismerni igazán mégis csak most, ezen a Vásárhelyen megrendezett önálló tárlatán ismertük meg Lieber Évát, a művészt s egyéni stílusában, látásmódban egyaránt ügyelmet keltőn karakteres művészetét.

Negyven képet állított ki, a Budapesten a Fényes Adolf teremben idén áprilisban megrendezett tárlatának csaknem teljes anyagát. A negyven, tavaszért kisméretű olajfestmény tartalmilag két pólus köré csoportosítható. Az egyik pólust leginkább a belső világ kivételéseként fogalmazhatnánk meg. Szimbolikus értelmű, áttett mondanivalójú képek scrakoznak itt. Köztük a legsúlyosabb, legmélyebb gondolatúságot hordozó a „Jónás”. A partra vetődött rothadó cetthalban rejtőző, a kiállást vállalni nem merő ember léte. Időnként Csontvári-ra emlékeztető, elrajzolt lovú lovasképeknek (Vörös lovas, Elő és holt. A meghurcolt, Megméretett, Népitélet, Vörös tántos stb.) szimbolikája noha következetesen lászik, nem mindig följejtethető.

A másik pólus a „látott világé”. Míg a látomáscs, szimbolikus képek zaklatottságról, félelmekről, lelki töresekéről adnak hírt, addig ezek a képek itt-ott már idilli harmóniától sugárzanak, a családi élet, az anyaság szépségét, örömet ragyogják (Micsdatás, Család, Kristóf), Portréi mély megfigyelőképességről, emberismeretéről tanúszkodnak (Csúnya lány, Hibbant, Zsemleképu Férfiarc stb.). Szépen komponált csendéleteivel s néhány más témájú képpel (Vörös ég, Alkony, Szénásszekér, Vörös kakas) egészül teljessé e 40 képből álló anyag, Lieber Eva ígéretes művészetének ouvre-je hatásos keresztmetszete a művész eddigi munkásságának.

— hia —

NÉPITÁNC-FESZTIVÁL SZEGEDEN

Nyáron Szegeden minden a szabadtéri játékok miatt van, minden és mindenki akörül forgolódik amiért életrehozták — körítésül — sokféle rendezvényt, — ám egyetlenegy közülük túlnőtt másodlagos szerepén: a népitánc-fesztivál. Nemcsak azért, mert két estét zsúfolásig megtöltötték a nézők a Nemzeti Színház nézőterét, harmadszorra pedig az újszegedi szabadtéri színpadát, — amikor a Dóm téren ugyancsak télt házzal játszották a Háryt —, hanem mert értékes és szép volt, amit a táncosok produkáltak.

Tizenegy együttes táncolta és robbantotta szét az ember eddigi „népitáncos élményeit” és emlékeit. Így is lehet? Igen, hisz valahogy így kell.

Bemutató, tehát nem verseny jellegű volt a fesztivál, s csak témakörökben megkött: Szeged felől, Népek táncai, Fergetegés. Mindegyikben, illetve minden este akadt igazán magas színvonalú produkció. Például Vavrinecz Béla—Molnár István Magyar képek című koreográfiája a Vegyész Bartók Béla együttes előadásában, Sári József—Timár Sándor ösztöne, salangmentes cigánytánc, szintén a Bartók-együttes előadásában — akik egyébként a legtöbb és a legválogatottabb produkciókkal lepték meg a közönséget —, s meleg lírai színekkel tolmácsolták a IIIVDSZ Bihari János együttesének táncosai Daróczy Bárdos Tamás és Nevák Ferenc Várj rám című tematikus táncát. S természetesen nem hagyhatók ki a Vasas Központi Művészegyüttesének bemutatói, a Dunáról fúj a szél című és a Magyar verbunk fegyelméletten temperamentumos előadása. Két eddig Szegeden „ismeretlen” együttest is vendégül láttunk: a zalai és a várpalotai bányász táncegyüttest, akik szépen illeszkedtek a fesztivál színvonalához. S ugyanígy az egyetlen külföldi táncsoport, a Mladost szabaddai táncegyüttes is. Persze, ilyenmivű bemutatónál elkerülhetetlen a tartalmi, formai elemek ismétlődése, de egészébe véve változatos produkciókat láttunk.

Es még egy — a ruhák. Egész folklorisztikus forgatagot varázsoltak a színpadra. Stílusosan-stilizáltan illeszkedtek a táncokhoz hangulatokhoz, tájaink szinte minden népviseletét felvonultatták. Disszonáns elemek is akadtak, ritkán ugyan, de ezeket is helyrehozták a táncal...

A szervezést bizony bírálunk kell. A rossz idő a színházba szorította az első két előadást, s a szabadtérre tervezett közönség nem fért be, de a szakmai bemutatókról, anktókról is jobbára elmaradtak az országban működő és szegedi illetékes „csoport nélküli” szakemberek. Pedig érdemes lett volna részt venniük. Az új utak on szombat céllelti szakmai bemutatóján a legérdekesebb elgondolások, próbálkozások, kezdeményezések születtek, amelyek valószínűleg meghatározzák a népi tánc fejlődésének új arculatát, s a szakmai viták is az új törekvések esztétikai, tartalmi problémáit feszegették.

Az országos népitánc-fesztivál szegedi debütálása jól sikerült. Várjuk a folytatást!

J. Á.

1966-ban Mészlay István rendező ismét magyar darabot válogatott bemutatásra a gyulai várjátékokhoz. A mi korunkban Szigligeti Ede neve már csupán azt jelenti, hogy munkásságából csak a Liliomfi vált időállóvá, filmben és színpadon. Dicséretes vállalkozás nagy életművéből a teljesen feledésbe merült és annak idején is csak keveset játszott Béli Pál c. szomorújáték felújítása. Szigligeti darab korának hiú lefestésével élesen elérkezik a helyzetet, amely a török hűbérés Erdély fejedelemsége és a Habsburg uralom alatt álló magyar országrész között feszült.

Apafi Mihály fejedelemsége első éveiben Erdély „aranykorát” élte. Mint mindenütt az akkori, korábbi és későbbi udvaroknál, klikek keletkeztek, ezek igyekeztek hol sötét, hol még sötétebb eszközökkel befolyásukat, majd hatalmukat védelmezni. Erről szól a gyulai várjátékok idei darabja, ahol a cselszövés a fejedelem gyengeségét és határozatlanságát látva, mindegyképpen kihasználja igyekezik a helyzetet.

A darabban talán csak annyi kifogásolható, hogy a jelentkező, különféle bizonytalanságok némileg fárasztóak. Egyes alakok és néha a dialógusok nem elég határozottak és élesek, de ezek a hibák kétségtelenül eltorpíthatják a dráma színpadismeretet bizonyító felépítése és komoly korismeretről tanúságot tevő, lenyűgöző fordulatai mellett. Mészlay István a Béli Pál színpadhozatalával nemcsak a darab megválasztásában remekelt, hanem a rendezéssel és nem utolsósorban a kiváló szereplőgárda összeválogatásában is.

Greguss Zoltán személyében a produkcióban egy érdemes művész, a további, kisebb-nagyobb szerepekben nem kevesebb, mint tíz Jászai-díjas színművészünk szerepelt. A címszerepet Iványi József játszotta. Úgy testesítette meg Béli Pált, ahogyan azt történelmi és darabbeli sorsa és jelleme megkívánta. Greguss Zoltán Apafi Mihály szerepében mindazt színpadra hozta, amit erről az ingtag, befolyásolható, határozatlan fejedelemlről a történelem megírta, és ahogyan őt Szigligeti a színpadra állította. Apafira a legnagyobb befolyás: felesége. Bornemissza Anna gyakorolta. Gurnik Ilona mindenben elhivatott tette, hogy a fejedelem felesége nemcsak közvetlenül férjét irányítja, hanem a fejedelemség sorsát is. Megjelentette az okos, hatalmát élvező befolyására büszke fejedelmasszonyt, de tudott mint nő, gyöngéd is lenni, amikor szerepe ezt kívánta. Béli Pál felesége (Stefanik Irén) szinte odaadással áll férje mellett, megérti, becsüli annak nagyságát, és bukásában is támogatja. Az előadás élesen rajzolta meg a két asszony jellembeli különbségét. Szoboszlay Sándor ugyancsak feladata magaslatán állt, Bánfi Dénes alakította, Kovács János elmélyült játékot produkált.

Az előadás láttán nem szabadulhattunk attól az érzéstől, hogy nemcsak a történelemben, hanem néha, halványabban is, a színpadon is ismétlődnek a dolgok. A gyenge fejedelem, akit hatalmával felesége befolyásol, a felesége becsületéért és a nép felemeléséért harcoló nagyúr, a cselszövő — olykor a Bánk bánt juttatják eszünkbe.

Az előadás színpadi külsőségei kívánnivalót nem hagytak hátra, a változások gyorsan perogtek. A várjátékok nézői szép és komoly élménnyel távozhattak Gyuláról.

NÁVAI DÉNES

A TÖRÖKKORI GYULA 400. ÉVI JUBILEUMÁRA

A XIV. század elején Károly Róbert király vetette meg a hadászati jelentőségre szert tett gyulai mocsárerőd alapjait, aki a feudális anarchiákkal szemben először Temesvárról kiindulva csatázott a központi királyi hatalom helyreállításáért.

A ma is fennálló vörös téglá vármadarvány törökellenes hadászati jelentősége 1552 júliusa, Temesvár rés Szolnok török kézre kerülése után nőtt meg. Ekkor kapta a Vég-Gyula nevet, minthogy - a szeszélyesen szerte kanyargó Fehér- és Fekete-Körös és a terpeszkedő vadvizek között - a hódító félhold hadműveleteinek első vonalába került; s mint ahogy Vörös Mihály - a hódmezővásárhelyi kishemes fia - írta epikus költeményében: „Akkor Gyula vára volt Vég-Gyula vára, Mert ott végeztetett az ország határa.”

A vár helyzetét igen szemléletesen mutatja be a Felső-Magyarországból idevezényelt kapitányának, Bornemissza Benedeknek, 1558-ban kelt levele: „Bizony, nagy szükségem volna, hogy én nagyságodat gyakran értesíthetném levelemmel - írta Nádasdy Tamás nádornak - de igen messze és sok ellenség közt vagyok. A nagyságodnak járó pénz is elküldtem, de Balassi Menyhárt (váradi) vitézi útközben elfogták katonáimat, Izabella (erdélyi) királynő elé vitték, és aranyukat elszedték. Ilyen palánkban, mint az orruk előtt, János háza, már 300 török tanyázik. Ha nagyságod látná, mely igen semmivel van ez háza (Gyula vára), soha véghez rosszabbul nem lehet, mint ez van. Harmadnapiglan való golyóbis sincsen, sem tarack. Kegyelmes uram, nincs hiányom katonában, csak volna mit neki fizetni.”

A Bécsbe igyekvő török, magyar területen történő feltartóztatására hivatott udvari haditanács a 60-as évek elején szentelt nagyobb figyelmet Gyula várának, amikor széles körű felhatalmazással kinevezte kapitányává a Dráva-Száva menti törökellenes honvéd harcokban már kipróbált és a várépítésben Szigetvárból tapasztalatot szerzett Kerecsényi Lászlót, akinek egyben jelentős rokoni kapcsolatai voltak Erdélyben. Kerecsényi - Magyarország alsó részének főkapitánya - elvileg kilenc megye adókörikerületének és népének közmunkájára támaszkodva igazi erőddé építette ki Gyulát. Ő adta a vár hármas tagoltságát.

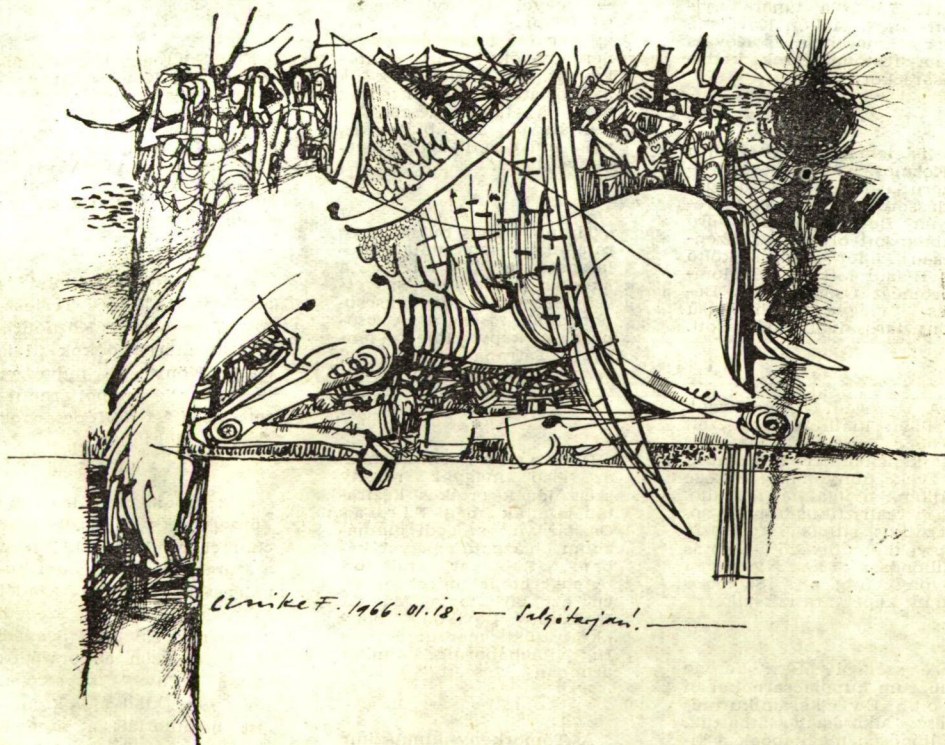
Nem véletlenül írta a gyulai polgárok jóvoltából Wittenbergben tanult Szikszai Fabricius Demeter 1563 augusztusában: „Sőt, e városnak jól épült vára hatalmasb, Mit csak megfeszített szorgalom építe fel.” „Délien agyarkodik a bőszült tar, vallva kudarcot, Kóbor terveinek kézre nem áll ez a hely.” 1561-től kezdte igazi vitéző „oskola” a Gyula előtti térség túl a Maroson is és át a Tiszán Bugacig. Újra és újra eleven vér festette a zászlót, a kardot meg a szűrő, lobogós kopját. E harcok emlékét őrzi a középkori magyar epikus énekeink egyik gyöngyszeme, a „Cantio de militibus pulchra” (Szépének a katonákról).

Egy másik hősi ének, a Szegeden Grün Orbán betűivel 1807-ben nyomtatásban is megjelent Vörös Mihály: A bajnokok Vég-Gyula várában – „irattatott a Hód vize partján” – című munkája a gyulai várból való, ténylegesen harcolt Toronyi Tamás egyéni dicsőségét éneklé meg. Eddig úgy tudjuk, hogy a kétszáz éven át lappangott kézíratos töredék vagy szájhagyomány alapján írta meg ezt a művet Vörös Mihály, Vörös Istvánnak, a hódmezővásárhelyi szőlős kismesének második fia.

Szigetvár ostromával nagyjából azonos időben, 1566. július 4-én kezdte meg II. Szulejmán szultán legbensőbb bizalmasa, Pertev, vezetésével a török sereg Gyula vára naponkénti szakadatlan ostromát, és 31 nap múlva, 1566. szeptember 3-án költözött ki abból a szerződésben lefektetett szabad elvonulást remélő maradványok őrség, akiket beteljesedett a tizennégy évvel azelőtt töröcsalt temesvári védők sorsa.

A tornyos gyulai vár téglái a török-magyar küzdelmek emlékét hirdetik. 1954-ben vette kezdetét a restaurálás, amely – visszaadva régi formáját – megmentette az ényesztetőt: a magyar Alföld egyetlen ilyen műemléke lett. A hálás utókor várszínházat működtet a falai közt, s ahol egykor Tinódi és a többiek lantjukat pengették, ma országos rangú várfüredő nyújt üdülést az odalátogatóknak.

VIRÁGH FERENC

Czinke Ferenc: Paróczai Gergely emlékére